

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

Literature

1. Г.М.Смагулова, С.М.Нуржанова Қазақстанско-Индийские отношения на современном этапе: перспективы сотрудничества. Историко-правовой аспект <https://articlekz.com/article/5373>
2. Посольство Республики Казахстан в Индии О казахстанскоиндийских отношениях // <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-delhi/press/article/details/14999?lang=ru>
3. Studying MBBS in Kazakhstan / Frequently asked questions for indian students <https://collegeclue.com/medical/studying-mbbs-in-kazakhstan-frequently-asked-questions-for-indian-students/>
4. Quora Why is Kazakhstan the first choice of Indian students to study for an MBBS? <https://www.quora.com/Why-is-Kazakhstan-the-first-choice-of-Indian-students-to-study-for-an-MBBS>

УДК 343.9.02

Трансұлттық қылмыс Тәжікiстан мемлекетiнiң мысалында

Абду Мирас Сейфуллаұлы

alfred.kokinish@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Халықаралық қатынастар факультеті
Аймақтану кафедрасының 2 курс магистранты, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі - Р.М. Таштемханова

Аннотация. Бұл мақаланы зерттеудің мақсаты – Тәжікiстан мысалында трансұлттық қылмыс мәселесін зерттеу. Автор халықаралық қылмыстық желілердегі Тәжікiстанның рөлін қарастырып, трансшекаралық контексте жасалған қылмыстардың негізгі түрлерін талдайды. Сонымен қатар, автор аймақтағы трансұлттық қылмыстың дамуына ықпал ететін факторларды анықтап, оған қарсы тұрудың бірқатар шараларын ұсынады. Зерттеуде сапалық және сандық әдістер, соның ішінде статистикалық мәліметтерді талдау қолданылады. Зерттеу нәтижелері аймақта және осы проблема өзекті болып табылатын басқа елдерде трансұлттық қылмыспен күресудің тиімді стратегиясын қалыптастыру үшін пайдалы болуы мүмкін.

Түйін сөздер: трансұлттық қылмыс, есірткі бизнесі, Орталық Азия, Тәжікiстан, қауіп-қатер, қауіпсіздік.

Трансұлттық қылмыс - бұл күрделі құрылымы бар қылмыстық топтардың (қауымдастықтардың) қызмет етуінде көрінетін, бірнеше мемлекеттердің аумағында көрініс табатын, заңсыз кірістер мен артық пайда алу үшін қолайлы нарықтық жағдайды қолдана отырып, әлеуметтік қауіпті құбылыс.[1]

Қазіргі уақытта трансұлттық қылмыс Орталық Азия аймағында күрделі проблема болып табылады, ал Тәжікiстан да бұдан тыс емес. Бұл ел есірткі тасымалдаудың негізгі бағыттарының қиылысында орналасқан және Ауғанстаннан Еуропа мен Ресейге тасымалданатын есірткінің негізгі транзиттік нүктесіне айналды. Тәжікiстандағы трансұлттық қылмыс бірқатар проблемаларды тудырды, мысалы:

Есірткі тасымалы: Тәжікстан Ауғанстаннан Еуропаға есірткі транзитінің жолында орналасқан және есірткі саудасы аймақтағы қылмыстық ұйымдардың негізгі табыс көзіне айналды.

Адам саудасы: Тәжікстан сондай-ақ адам саудасының, соның ішінде мәжбүрлі еңбек пен жыныстық қанаушылықтың көзі, транзиттік және баратын ел болып табылады.

Ақшаны жылыстату: Трансұлттық қылмысқа қатысы бар қылмыстық ұйымдар заңсыз кірістерін жасыру және өз операцияларын қаржыландыру үшін ақшаны жылыстатуды жиі пайдаланады.

Сыбайлас жемқорлық: Трансұлттық қылмыс Тәжікстандағы сыбайлас жемқорлыққа да ықпал етті, өйткені қылмыстық ұйымдар мемлекеттік шенеуніктерді қолдау мен қорғауға алу үшін пара алу және басқа да заңсыз әдістерді пайдаланады.

Терроризм: Тәжікстан да терроризм мен зорлық-зомбылық экстремизм жағдайларын бастан кешірді, олар көбінесе трансұлттық қылмыстық желілермен байланысты.[2]

Жалпы, Тәжікстандағы трансұлттық қылмыс елдің әлеуметтік, экономикалық және саяси тұрақтылығына айтарлықтай әсер етіп, аймақтық қауіпсіздікке үлкен қауіп төндірді.

Есірткі саудасы Тәжікстандағы трансұлттық қылмыстың ең маңызды түрлерінің бірі болып табылады. Бұл ел апиын өндірісі бойынша дүние жүзінде бірінші орында тұрған Ауғанстанға жақын және бұл Тәжікстанды Еуропа мен Ресейге тасымалданатын есірткінің негізгі транзиттік нүктесіне айналдырды. білімнің маңыздылығының маңыздылығы бойынша шекаралардың артықшылығы. Есірткі саудасының Тәжікстан үшін елеулі әлеуметтік және экономикалық салдары бар, соның ішінде қылмыстың, сыбайлас жемқорлықтың және нашакорлықтың өсуі. [3]

Біріккен Ұлттар Ұйымының Есірткі және қылмыс жөніндегі басқармасының (UNODC) мәліметінше, Тәжікстан Ауғанстаннан Еуропа мен Ресейге заңсыз есірткі тасымалдайтын негізгі транзиттік ел болып табылады. Дүние жүзіндегі апиынның басым бөлігінің көзі болып табылатын Ауғанстандағы апиын өндірісі соңғы жылдары өсті, деп хабарлайды ЮНОДК. Ауғанстан 2020 жылы шамамен 6 300 метрикалық тонна апиын өндірді, бұл 2019 жылмен салыстырғанда 37%-ға көп. Нәтижесінде алдағы жылдары Тәжікстан арқылы апиынның көбірек тасымалдануы ықтимал. Тәжікстанның Ұлттық қауіпсіздік мемлекеттік комитетінің мәліметінше, 2020 жылы елдің құқық қорғау органдары героин, апиын және каннабис сияқты 18 тоннадан астам есірткіні тәркілеген. Бұл 2019 жылы тәркіленген 10 тоннадан айтарлықтай көп. Тәжікстанда есірткіні қолданудың таралуын бағалау шектеулі деректерге байланысты қиын, бірақ UNODC елде инъекциялық есірткі қолданатын адамдар (PWID) көп екенін хабарлайды. 2018 жылғы зерттеуге сәйкес, Тәжікстанда ВИЧ және қан арқылы өтетін басқа да инфекцияларды жұқтыру қаупі жоғары 20 мыңға жуық адам есірткіні инъекцияға енгізеді. Заңсыз есірткі саудасының Тәжікстан үшін айтарлықтай экономикалық салдары бар, оның ішінде есірткінің заңсыз айналымын қолдау үшін заңды экономикалық қызметтен ресурстарды бұру. Дүниежүзілік банктің есебіне сәйкес, есірткі саудасы елдің ішкі жалпы өнімінің 30 пайызын құрауы мүмкін. Тәжікстандағы есірткі саудасы аймақтық қауіпсіздікке айтарлықтай әсер етеді, өйткені есірткі тасымалы желілерінің көбінесе терроризммен және басқа да трансұлттық ұйымдасқан қылмыспен байланысы бар. Бұл көршілес елдерде, соның ішінде Ауғанстан мен Ресейде де тұрақсыздық пен зорлық-зомбылыққа ықпал етеді.

Есірткі бизнесімен күресу үшін Тәжікстан шекара қауіпсіздігін күшейту және есірткіге қатысты заңдарды қатаңдату сияқты бірқатар шараларды қабылдады. Тәжікстан сонымен қатар Қытай, Ресей және Орталық Азияның бірнеше елдерін қамтитын аймақтық

қауіпсіздік блогы болып табылатын Шанхай ынтымақтастық ұйымының (ШЫҰ) мүшесі. ШЫҰ аймақтағы есірткінің заңсыз айналымына қарсы күреске белсенді түрде атсалысты, ал Тәжікстан бұл ұйымнан оқыту, құрал-жабдықтар және техникалық көмек көрсету түрінде қолдау алды.

Тәжікстандағы трансұлттық қылмыстың тағы бір ауыр түрі адам саудасы болып табылады. Әйелдер мен балалар адам саудасына өте осал және жиі жезөкшелікке немесе қанаудың басқа түрлеріне мәжбүр болады. Қылмыстық желілер адам саудасының құрбандарын тарту үшін кедейшілікті, әлеуметтік тұрақсыздықты және гендерлік теңсіздікті пайдаланады. адам саудасымен күресуге күш салды, оның ішінде адам саудасына қарсы заңдарды қабылдау және Тәжікстанның құқық қорғау органдары мен жұртшылығының проблема туралы хабардарлығын арттыру.

Тәжікстанға әсер ететін трансұлттық қылмыстың тағы бір түрі контрабанда болып табылады. Бұл ел Қытайдан Еуропа мен Ресейге темекі, алкоголь және тұтыну тауарлары сияқты тауарлардың негізгі транзиттік нүктесі болып табылады. Контрабанданың Тәжікстан үшін ауыр экономикалық салдары бар, соның ішінде салық түсімдерінің жоғалуы және экономикалық өсудің төмендеуі. Тәжікстан контрабандамен күресу шараларын қабылдады, соның ішінде шекаралық бақылауды күшейту және қатаң кедендік рәсімдерді енгізу.

Ақшаны жылыстату Тәжікстанда да кең тараған және қылмыстық желілер заңсыз әрекеттерден түскен ақшаны жылыстату үшін банк жүйесін пайдаланады. Тәжікстан ақшаны жылыстатуға қарсы күрес шараларын қабылдады, оның ішінде ақшаны жылыстату мен терроризмді қаржыландырудың алдын алуға бағытталған заңдар мен ережелерді қабылдау. Елде қаржылық транзакцияларды қадағалап, күдікті әрекеттерді тергейтін қаржылық барлау бөлімі (FIU) құрылды.

Тәжікстан мен Орталық Азия аймағындағы трансұлттық қылмыспен күресу үшін аймақтық ынтымақтастық маңызды. Тәжікстан мүшесі болып табылатын ШЫҰ трансұлттық қылмыспен, соның ішінде есірткі тасымалымен, адам саудасымен және ақшаны жылыстатумен белсенді күресіп келеді. Ұйым мүше мемлекеттерге ақпарат алмасу, құқық қорғау қызметін үйлестіру және трансұлттық қылмыспен күресу бойынша бірлескен бастамаларды әзірлеу үшін платформа ұсынады.

Трансұлттық қылмыс Тәжікстандағы күрделі мәселе және оны тиімді шешу үшін кешенді шешімді қажет етеді. Міне, кейбір ықтимал қадамдар [4]:

1. Құқық қорғауды күшейту: Тәжікстан өзінің құқық қорғау органдарын күшейтіп, оларды трансұлттық қылмыспен тиімді күресу үшін қажетті ресурстармен және оқытумен қамтамасыз етуі керек. Оның ішінде полиция мен прокурорлардың санын көбейту, олардың біліктілігін арттыру, заманауи техникамен, технологиямен жарақтандыру бар.

2. Халықаралық ынтымақтастықты нығайту: Тәжікстан трансұлттық қылмыспен күресу үшін халықаралық серіктестермен тығыз жұмыс істеуі керек. Бұған басқа елдермен барлау және ақпарат алмасу, бірлескен тергеу топтарын құру, экстрадиция және өзара құқықтық көмек туралы келісімдерге қол қою кіреді.

3. Шекара қауіпсіздігін жақсарту: Тәжікстан патрульдерді ұлғайту, озық бақылау технологияларын енгізу және шекаралық өткелдердегі инфрақұрылымды жақсарту арқылы шекара қауіпсіздігін күшейтуі керек. Бұл шекарадан заңсыз тауарлардың, адамдар мен ақшаның өтуіне жол бермеуге көмектеседі.

4. Сыбайлас жемқорлықпен күрес: Сыбайлас жемқорлық Тәжікстандағы трансұлттық қылмыстың негізгі қозғаушы күші болып табылады. Сондықтан Тәжікстан сыбайлас

жемқорлықпен күресу шараларын, соның ішінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы күшейтуді, ашықтық пен жауапкершілікті арттыруды және сыбайлас шенеуніктерді жауапкершілікке тартуды қарастыруы керек.

5. Қоғамдастықтың мүмкіндіктерін кеңейту: Тәжікстандағы қауымдастықтарға трансұлттық қылмыстың алдын алуда белсенді рөл атқару мүмкіндігі берілуі керек. Бұл трансұлттық қылмыстың қауіптілігі туралы хабардарлықты арттыру, азаматтарды күдікті әрекеттер туралы хабарлауға ынталандыру және қоғамда қылмыстың алдын алу бағдарламаларын құруды қамтиды [5].

6. Экономикалық мүмкіндіктерді жақсарту: Кедейлік пен экономикалық мүмкіндіктің жоқтығы көбінесе трансұлттық қылмыстың қозғаушы күші болып табылады. Сондықтан Тәжікстан экономикасын жақсартуға, қосымша жұмыс орындарын ашуға және кедейлікті азайтуға қадам жасауы керек. Бұл осал тұлғалардың қылмыстық әрекеттерге араласуының алдын алуға көмектеседі.

7. Оңалту және реинтеграцияны қамтамасыз ету: Ақырында, Тәжікстан трансұлттық қылмысқа қатысы бар адамдарды оңалту және қайта интеграциялау бағдарламаларын қамтамасыз етуі керек. Бұл бағдарламалар олардың қылмыстық мінез-құлықты жеңіп, қоғамға өнімді азаматтар ретінде қайта қосылуына көмектесуі керек.

Осы қадамдарды қабылдау арқылы Тәжікстан өзінің қауіпсіздігі мен тұрақтылығына төнген осы ауыр қатердің алдын алуға және жоюға көмектесетін трансұлттық қылмыс мәселесіне кешенді шешім әзірлей алады.

Қорытындылай келе, трансұлттық қылмыс Тәжікстан мен Орталық Азия аймағында күрделі проблема болып табылатынын және аймақ үшін елеулі әлеуметтік және экономикалық зардаптары бар екенін атап өткен жөн. Есірткі саудасы, адам саудасы, контрабанда және ақшаны жылыстату Тәжікстандағы трансұлттық қылмыстың кең таралған түрлері болып табылады. Ел бұл қылмыстармен күресу үшін шаралар қабылдады, соның ішінде шекара қауіпсіздігін нығайту, заңдар мен ережелерді қабылдау және аймақтық ынтымақтастық бастамаларын дамыту. Тәжікстандағы және Орталық Азия аймағындағы трансұлттық қылмыстың күрделі және өзара байланысты проблемаларын шешу үшін қосымша зерттеулер мен саясат қажет.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Щерблыкина И. В., Звягинцев В. В. Транснациональная организованная преступность как угроза безопасности государств — участников Содружества Независимых Государств:

2. некоторые проблемы теории и практики // Пространство и время. 2014. № 4 (18).

3. Каримова, З. (2018). Транснациональная преступность: особенности и проблемы борьбы в современных условиях. Вестник Таджикского национального университета, 3(15), 60-65.

4. Шодиев, А. (2017). Проблемы борьбы с транснациональной преступностью в Таджикистане. Социально-гуманитарные знания, 5(5), 69-72.

5. Наврузов, А. (2015). Транснациональная преступность в Таджикистане: проблемы и пути решения. Наука и образование, 2(24), 85-89.

6. Хамракулова, Г. (2013). Организованная преступность в Таджикистане: проблемы и перспективы. Современное право, 3(7), 110-115.